

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут деревообробних технологій і дизайну

Кафедра дизайну

**ВАГАНКА
ОЛЕНА ВАСИЛІВНА**

УДК 7.05:316:42:001.89:62:008

Кваліфікаційна робота магістерського рівня вищої освіти

**Комеморативний дизайн: від сталих монументів
до інтерактивних просторів**

**Commemorative design: from permanent monuments
to interactive spaces**

спеціальність 022 «Дизайн»
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

Науковий керівник:
канд. мистецтвознавства,
доц. Прокопчук І.Ю.

Рецензент: К. мист. доц.
М. Пешех
(звання, посада, прізвище та ініціалів, підпис)

Львів – 2025

5. Перелік практичної частини (графічний матеріал) _____

Творчість ініціативний дизайн з акотваними
 формами змислу наукової та мистецької
 інтеграції та вибірковою аборією

6. Дата видачі завдання 27 липня 2025 р.

Науковий керівник роботи _____

(підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Інформаційний пошук.	вересень	виконано
2	Формування зібраного матеріалу та визначення головних складових	вересень-жовтень	виконано
3	Написання вступу.	жовтень	виконано
4	Написання основної частини та перед проєктний пошук.	жовтень-листопад	виконано
5	Написання висновків, оформлення списку використаних джерел та додатків.	листопад-грудень	виконано
6	Оформлення рукопису кваліфікаційної роботи, перевірка на антиплагіат теоретичної частини. Виконання практичної частини.	грудень	виконано
7	Репетування, оформлення презентації та захист.	грудень	рукописом до друку

Здобувач РВО «Магістр» _____

(підпис)

Науковий керівник роботи _____

(підпис)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
 Навчально-науковий інститут деревообробних технологій і дизайну

Кафедра _____ дизайну
 Другий рівень вищої освіти _____ магістр
 Спеціальність _____ 022 «Дизайн»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

д. пед. н., проф. Прусак В.Ф.

“ 27 ” 07 2025 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Ваганюк Олена Василівна
 (прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Комеморативний райони: бір
сталих монументів до інтерактивних
просторів

Науковий керівник роботи кадр. менеджменту та організація Тарасюк Т.

Затверджені наказом університету № С-455 від 24 липня 2025 року.

2. Термін подання кваліфікаційної роботи до захисту 10 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані роботи назви, меморіальні та проєктні
решення з проблематики комеморативного
району: теорія пам'яті, інтерактивних та мультимедійних
просторів; аналітичні матеріали щодо сучасн.
меморіальних просторів в Україні і за кордоном; авторська
проєктні напрацювання зробу вагки.

4. Зміст теоретичної частини (розділи, які потрібно розробити)

Розділ 1 - Аналіз теоретичної бази, методика та методичні
засади дослідження
Розділ 2 - Сучасні тенденції комеморативного району
Розділ 3 - Інтерактивний комемор. простір у сучасній
сучасного району
Розділ 4 - Етичні та естетичні принципи проєктування
інтерактивних меморіальних просторів.
Авторська концепція.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ, МЕТОДИКА ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Аналіз джерельної бази дослідження та методика дослідження	9
1.2. Комеморативний дизайн: визначення, сутність, основні тенденції.....	19
1.3. Теоретичні засади комеморативного дизайну як міждисциплінарного напрямку.....	23
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КОМЕМОРАТИВНОГО ДИЗАЙНУ ..	28
2.1. Пам'ять і простір: зміна парадигм у візуально-просторовому мисленні....	28
2.2. Морфологічна трансформація меморіальних форм: від матеріальної сталі до інтерактивності	29
2.3 Технологічна еволюція: цифрові медіа як інструмент реконструкції пам'яті.....	32
2.4. Матеріально-технологічні підходи у комеморативному дизайні ХХІ століття.....	34
Висновки до другого розділу	39
РОЗДІЛ 3. ІНТЕРАКТИВНИЙ КОМЕМОРАТИВНИЙ ПРОСТІР У СИСТЕМІ СУЧАСНОГО ДИЗАЙНУ	41
3.1. Взаємодія людини і простору: комунікаційна природа сучасного меморіалу.....	41
3.2. Мультимедійні та XR-технології як інструменти комеморативного дизайну.....	43
3.3. Етичні та естетичні принципи проектування інтерактивних меморіальних просторів.....	46
Висновки до третього розділу	47

РОЗДІЛ 4. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ: АВТОРСЬКА КОНЦЕПЦІЯ КОМЕМОРАТИВНОГО ДИЗАЙНУ	48
4.1. Характеристика авторської дизайн-розробки: концепція, структура, технологічні рішення	48
4.2. Візуалізація та інтерактивні елементи авторської концепції	50
Висновки до четвертого розділу	59
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	71
АНОТАЦІЯ	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблематика збереження та осмислення історичної пам'яті займає ключове місце в сучасному суспільстві. Через меморіальні практики формується національна ідентичність, підтримуються культурні цінності та спадщина. Традиційна практика меморіалізації протягом століть спиралася на сталі форми — монументи, скульптури, пам'ятники, які символізували конкретні події чи постаті. У ХХІ столітті статичні образи дедалі складніше сприймаються молодими поколіннями, оскільки вони конкурують із динамічними цифровими медіа та інтерактивними середовищами.

Сучасна культура характеризується мультимедійністю та залученням користувача до співтворення сенсів. У цьому контексті меморіальні практики трансформуються: на зміну традиційним монументам приходять інтерактивні простори пам'яті, де відвідувач не лише споглядає, а й взаємодіє з середовищем, стає учасником «діалогу» з минулим. Це можуть бути цифрові інсталяції, віртуальні та доповнені середовища, інтерактивні музеї, аудіовізуальні проєкції.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення трансформації меморіальних практик: як зміна форм впливає на збереження колективної пам'яті, чи не знецінюється значення пам'ятних місць у цифровому просторі, як сучасні дизайн-рішення поєднують історичну достовірність із доступністю для широкої аудиторії.

Зв'язок роботи з науковими програмами та темою. Кваліфікаційна робота на здобуття рівня вищої освіти «Магістр» виконана згідно тематичного плану наукових досліджень кафедри дизайну Національного лісотехнічного університету України в межах комплексної теми «Дослідження з теорії і практики дизайну, дизайн-освіти, мистецтва, культури та гуманітарних наук» (zareestrovana v UKR INTI, №: 0125U004035 від 03.12.2025 р.).

Тема наукової роботи "Комеморативний дизайн: від сталих монументів до інтерактивних просторів" затверджена наказом НЛТУ України № С-455 від 24 липня 2025 року.

Мета дослідження — виявити та проаналізувати трансформацію

комеморативного дизайну від сталих монументальних форм до інтерактивних просторів і на цій основі обґрунтувати концептуальні засади сучасного комеморативного проектування.

Для реалізації визначеної мети у магістерській роботі передбачаються вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати та систематизувати наукові джерела, що стосуються теорії комеморативного дизайну та дослідження меморіальних просторів, і визначити методологічні підходи до їх вивчення.

2. Визначити соціокультурні чинники, що вплинули на формування комеморативного дизайну, та розкрити їх значення у розвитку сучасних підходів до проектування меморіальних просторів.

3. Проаналізувати розвиток меморіальних форм у дизайні ХХ – початку ХХІ століття та визначити основні напрями їх трансформації від монументальних об'єктів до інтерактивних просторів.

4. Дослідити використання технологій віртуальної, доповненої та змішаної реальності в комеморативному дизайні та визначити їх комунікаційний потенціал.

5. Розробити та обґрунтувати авторську концепцію комеморативного дизайну, яка інтегрує традиційні та інноваційні підходи до проектування меморіальних просторів, з урахуванням просторових, технологічних та комунікативних характеристик.

Ці завдання забезпечують досягнення мети дослідження та сприяють комплексному розумінню трансформації комеморативного дизайну від традиційних монументальних форм до сучасних інтерактивних просторів.

Об'єкт дослідження — комеморативний дизайн як система просторових і комунікативних рішень.

Предмет дослідження — трансформація форм і підходів комеморативного дизайну від монументальних об'єктів до інтерактивних просторів.

Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечують комплексне вивчення комеморативного дизайну.

1. Аналіз і синтез — для опрацювання наукових джерел та узагальнення підходів до розуміння комеморативного дизайну.
2. Історико-порівняльний метод — для дослідження змін меморіальних форм у дизайні ХХ – початку ХХІ століття.
3. Культурологічний підхід — для з'ясування соціокультурних чинників, що впливають на формування сучасних меморіальних практик.
4. Метод візуально-образного та композиційного аналізу — для вивчення особливостей проектування меморіальних і інтерактивних просторів.
5. Проектний метод — для обґрунтування та створення авторської концепції комеморативного дизайну.

Аналіз наукової літератури. Проблема колективної пам'яті детально розглядається М. Хальбваксом, П. Нора, А. Ассман. Українські дослідження зосереджені на впливі історичної пам'яті на національну ідентичність (Я. Грицак, В. Скляр, О. Забужко). Дослідження інтерактивності у музеях та використання цифрових технологій представлено роботами Д. Нормана, Б. Колда, Г. Шмітта, G. Parry, J. Malpas.

Аналіз літератури показує відсутність комплексних досліджень, що поєднують традиційні меморіальні форми з інтерактивними та мультимедійними рішеннями — саме це визначає актуальність роботи.

Експериментальна база: Дослідження виконувались Національному лісотехнічному Університеті України у «ННІ Деревообробних технологій і дизайну на кафедрі дизайну».

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі трансформації комеморативного дизайну від традиційних монументальних форм до інтерактивних просторів, зумовлених розвитком цифрових технологій та зміною моделей колективної пам'яті. Уперше запропоновано класифікацію форм меморіалізації за рівнем інтерактивності, що дозволяє системно описати перехід від статичних пам'ятних об'єктів до динамічних, комунікативно

орієнтованих середовищ. Проаналізовано вплив інтерактивних просторів на формування практик співпереживання та участі, що переорієнтовують пам'ять із репрезентації на досвід. Розроблено авторську модель інтерактивного простору пам'яті, яка інтегрує цифрові технології, сценарії комунікації та принципи емоційної залученості. Визначено методологічні засади створення сучасних меморіальних практик, орієнтованих на етичність, інклюзивність та багат шаровість інтерпретацій. Уточнено поняття «дизайн пам'яті» як міждисциплінарної сфери, що поєднує дизайн, культурологію, медіа-комунікації та соціальні студії пам'яті.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів у проектуванні сучасних меморіальних об'єктів та інтерактивних просторів пам'яті. Запропоновані принципи комеморативного дизайну можуть бути впроваджені в діяльність дизайнерів середовища, кураторів публічного простору та фахівців з музейної комунікації. Розроблену авторську модель інтерактивного простору пам'яті можна застосовувати при створенні меморіальних інсталяцій, виставкових експозицій, міських інтервенцій та цифрових платформ, орієнтованих на формування емпатійної взаємодії з користувачем. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі — зокрема у викладанні дисциплін з дизайну середовища, культурної спадщини, медіадизайну та комунікацій — а також під час розробки практичних студентських проєктів, пов'язаних із темою пам'яті та публічних просторів.

Особистий внесок здобувача полягає у виконанні комплексного аналізу теоретичних, мистецтвознавчих і проєктних джерел, присвячених сучасним формам меморіалізації та інтерактивним технологіям у дизайні. Здобувачем здійснено систематизацію підходів до створення меморіальних просторів, визначено принципи інтерактивності, емпатійної взаємодії та просторової комунікації. Розроблено авторську концепцію інтерактивного простору пам'яті з цифровими сценаріями та структурною моделюванням, а також виконано критичне порівняння традиційних і сучасних форм комеморації. Усі проєктні матеріали створено особисто здобувачем: сформовано концепцію, визначено

програмно-просторову структуру, розроблено композиційні рішення й виконано графічну частину, що демонструє можливості практичної реалізації досліджених підходів.

Апробація результатів. Основні положення дипломної магістерської роботи обговорювались на 77-й науково-практичній конференції студентів, аспірантів та слухачів Малої лісової академії НЛТУ України, тема доповіді «Комеморативний дизайн: від сталих монументів до інтерактивних просторів». Опубліковано тези доповіді в науковому збірнику «Матеріали 77-ї науково-технічної конференції студентів, аспірантів та слухачів Малої лісової академії НЛТУ України. Львів: Видавництво НЛТУ України, 2025. С.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків та дизайнерської розробки. Повний обсяг дослідження 82 сторінки. Робота включає банер «1200 x 2400» з анотованим викладом змісту дослідження, ілюстраціями та візуалізаціями авторської розробки.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ, МЕТОДИКА ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Аналіз джерельної бази дослідження.

Дослідження феномену комеморативного дизайну охоплює широкий спектр гуманітарних, культурологічних і мистецтвознавчих підходів, які формувалися впродовж ХХ – початку ХХІ століття. У полі зору науковців та практиків перебували як сталі монументальні форми — пам’ятники, меморіальні комплекси, надгробки, так і новітні інтерактивні середовища, що поєднують мистецтво, архітектуру, цифрові технології та комунікативні практики. Такий комплексний підхід дозволяє не лише відстежити історичну еволюцію меморіалізації, а й оцінити вплив соціокультурних, політичних та технологічних чинників на форму, функцію та сприйняття меморіальних просторів.

Аналіз ключових досліджень у цій сфері дає змогу простежити, як змінювалися уявлення про меморіалізацію, та зрозуміти, як сучасний комеморативний дизайн трансформується від статичних форм до інтерактивних, динамічних просторів [1]. Сучасні дослідники звертають увагу на те, що меморіальні практики дедалі більше інтегрують технології візуалізації, мультимедіа та інтерфейсні рішення, створюючи умови для персоналізованого досвіду відвідувачів і міжкультурного діалогу[25].

Класичні підходи до меморіалізації (XIX – середина ХХ ст.) У XIX – на початку ХХ століття домінувала ідея монумента як головного засобу збереження колективної пам’яті. Пам’ятники у цей період сприймалися як символи державності, військової слави та національної ідентичності. У працях істориків і мистецтвознавців, таких як Жуль Мішле та Якоб Буркгардт, наголошувалося на ролі пам’ятників як «каменю історії», що матеріалізує минуле у просторі міста.

Жуль Мішле (1798–1874) — французький історик і мислитель, один із засновників романтичної історіографії. Розглядав історію як живий процес, у центрі якого перебуває народ, його пам'ять, емоції та колективний досвід. Наголошував на значенні культури, ментальності та символів у формуванні історичної свідомості.

Яков Буркгардт (1818–1897) — швейцарський історик культури, відомий насамперед дослідженнями доби Відродження. Розумів історію як історію культури, мистецтва та способу мислення людини. Зосереджував увагу на візуальних формах, символах і культурних практиках як носіях історичної пам'яті та ідентичності.

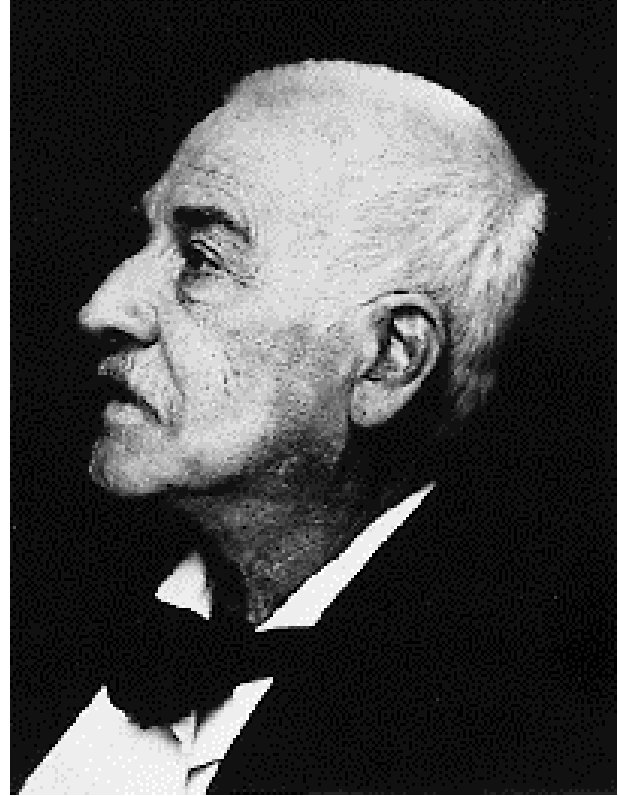
Монументальні форми цього часу характеризувалися статичністю, героїзацією та прагненням до універсальності. Вони мали символічний характер і слугували для формування колективної пам'яті та зміцнення соціальної ідентичності. При цьому композиційні рішення часто підкреслювали масштабність, вертикальну домінанту та чітку осьову структуру, що сприяло емоційній монументалізації історичного досвіду.

Класичні меморіальні об'єкти виконували також освітню функцію: вони транслиювали певні історичні наративи, формували моральні та патріотичні орієнтири та слугували орієнтиром у громадському просторі. Водночас, через їхню статичність та символічну узагальненість, такі простори не завжди враховували індивідуальний досвід сприйняття відвідувачів або можливості міжкультурного діалогу[13].

Таким чином, класична меморіалізація заклала фундаментальні принципи комеморативного дизайну, які полягають у формуванні символічної значущості, композиційної строгості та акцентуванні на колективних наративних смислах. Ці принципи продовжують впливати на сучасні практики, але сучасний комеморативний дизайн поступово трансформується, інтегруючи інтерактивні, мультимедійні та технологічні засоби, що дозволяють створювати більш гнучкі, адаптивні та емоційно насичені простори[19].



Жуль Мішле



Яков Буркгардт

Теорія колективної пам'яті (1920–1970-ті роки). Поворотним моментом стало введення поняття «колективна пам'ять» Морісом Хальбваксом, який доводив, що пам'ять суспільства не є індивідуальною, а формується в соціальних групах. Подальші дослідження П'єра Нора («Місця пам'яті») змістили акцент із матеріального монумента на символічні та культурні аспекти пам'яті [32]. Нора розглядав меморіальні практики як результат потреби суспільства у закріпленні ідентичності в умовах модернізації та руйнування традиційних структур. Ці підходи стали підґрунтям для нового розуміння меморіалів не лише як об'єктів архітектури, але і як соціокультурних феноменів.



Моріс Хальбвакс



П'єр Нора

Розвиток меморіальної архітектури у другій половині ХХ ст. Після Другої світової війни меморіали почали набувати нових рис. Якщо у першій половині ХХ століття домінували героїчні образи, то у другій половині все більшого значення набувала трагічна, критична пам'ять. Меморіальні комплекси у Німеччині, Польщі, Ізраїлі почали акцентувати увагу не на величі, а на травматичному досвіді та етиці пам'яті. Архітектори й художники, серед яких Яд Вашем (Ізраїль), Меморіал жертвам Голокосту в Берліні (Пітер Айзенман), формували новий підхід: простір пам'яті ставав місцем співпереживання та особистого досвіду.



Меморіал жертвам Голокосту в Берліні

Сучасні концепції пам'яті та інтерактивні практики (1980–2000-ті роки). У 1980–1990-х роках у гуманітаристиці з'явився термін «культурна пам'ять» (Ян і Алейда Ассман), який підкреслював роль символів, образів і ритуалів у конструюванні пам'яті [10]. З цього часу починають активно досліджуватися мультимедійні форми комеморації, де взаємодія відвідувача з простором стає центральним елементом. Прикладом є Меморіальний музей у Вашингтоні (Holocaust Memorial Museum), де поряд із традиційними експонатами використовуються аудіовізуальні матеріали, інтерактивні інсталяції та особисті свідчення.

Інтерактивні простори пам'яті та цифрові технології (2010-ті – сьогодення).

Початок XXI століття позначився стрімким розвитком технологій VR, AR та цифрових архівів, які відкрили нові можливості для меморіалізації. Сучасні музеї та меморіальні комплекси все частіше інтегрують мультимедійні рішення: голографічні проєкції, інтерактивні карти, цифрові реконструкції подій. Дослідження у цій сфері проводять Бруно Латур, Пол Конертон, Андреас Гюйссен, які наголошують, що цифрова пам'ять стає гнучкою, персоналізованою та водночас глобально доступною [12].

Український контекст та новітні дослідження. В українській гуманітаристиці важливе місце займають дослідження меморіалізації Голодомору, Другої світової війни, подій Революції Гідності та сучасної війни. Питання пам'яті розглядаються у працях Ярослава Грицака, Георгія Касьянова, Оксани Забужко, а також у дослідженнях, присвячених музейним практикам та архітектурним рішенням (наприклад, Меморіал Небесної Сотні в Києві). Український контекст особливо підкреслює поєднання сталих традиційних форм (пам'ятники, меморіальні стели) та новітніх мультимедійних технологій, що залучають молодше покоління до процесу збереження пам'яті.



Меморіал Небесної Сотні в Києві

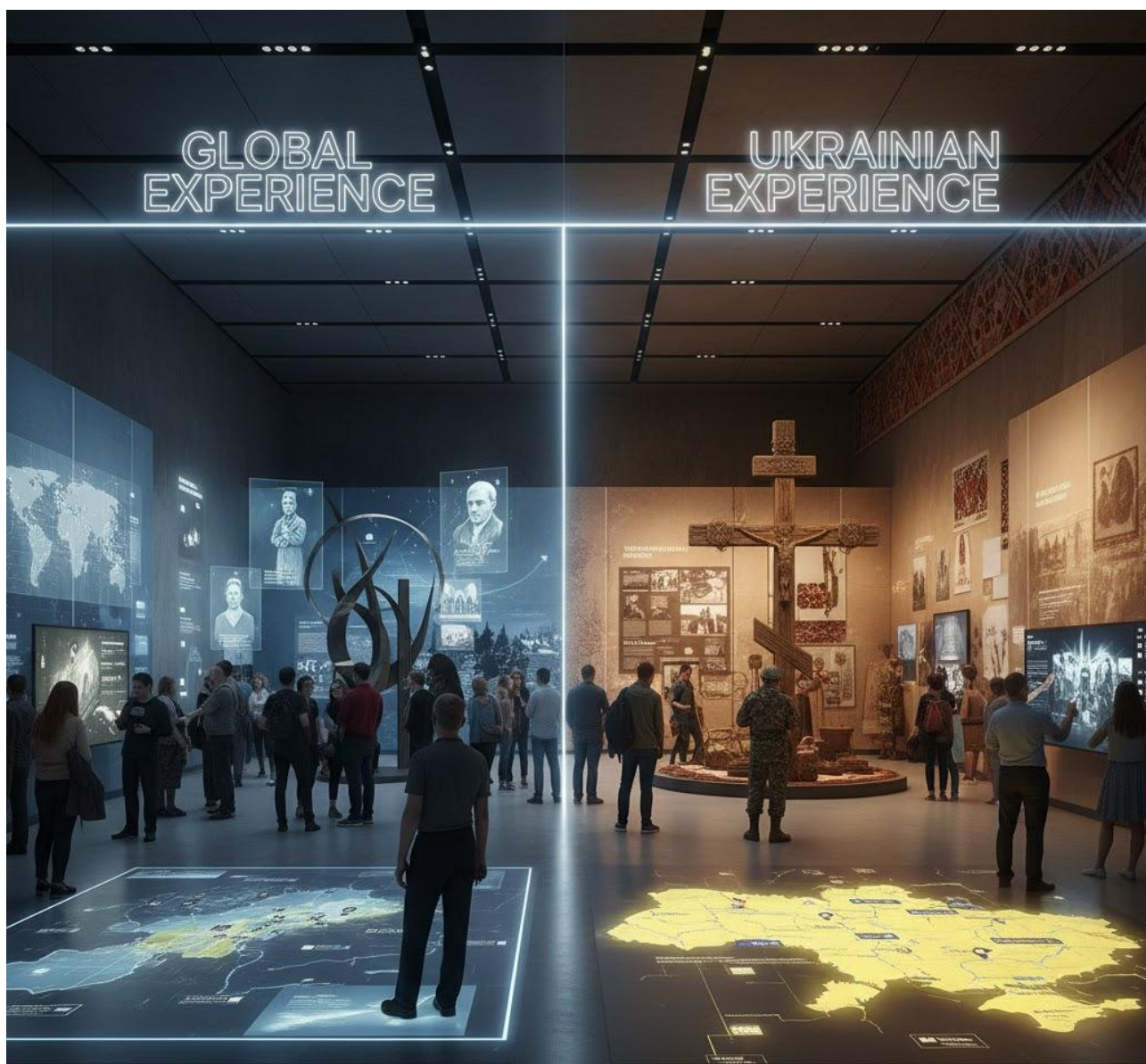
Методика дослідження

Методика дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує методи мистецтвознавства, дизайну, культурології, історії та медіадосліджень. Такий підхід зумовлений складністю феномену дизайну пам'яті, який водночас функціонує як художній об'єкт, просторове середовище, комунікативна платформа та носій культурної й історичної інформації.

У процесі дослідження застосовано теоретичні методи, зокрема аналіз і синтез наукових джерел, що дозволило систематизувати концепції колективної, культурної та цифрової пам'яті, а також узагальнити підходи до меморіалізації у

різні історичні періоди. Історико-культурний метод використано для простеження еволюції меморіальних форм — від класичних монументів до сучасних інтерактивних і мультимедійних просторів.

Важливу роль у дослідженні відіграв порівняльний метод, за допомогою якого проаналізовано світовий та український досвід створення меморіальних і виставкових просторів. Порівняння дозволило виявити спільні тенденції та відмінності у підходах до репрезентації пам'яті, використання просторових рішень і цифрових технологій у різних культурних контекстах.



Для аналізу конкретних об'єктів меморіального та виставкового дизайну застосовано візуально-аналітичний метод, що передбачає дослідження композиційних, просторових, світлових, матеріальних і мультимедійних рішень. Особливу увагу приділено взаємодії глядача з експозиційним середовищем, ролі

маршруту руху, сценарію сприйняття та емоційного залучення відвідувача.

Методи структурно-функціонального аналізу використано для дослідження мобільних модульних експозицій як системи, що складається з взаємопов'язаних елементів: архітектурної оболонки, експозиційного наповнення, мультимедійних інтерфейсів та комунікаційних сценаріїв. Це дозволило виявити механізми формування міжкультурної комунікації в межах мобільного простору.

У межах дослідження також застосовано проектно-дизайнерський метод, який став основою для розробки авторської концепції мобільного мультимедійного експозиційного середовища. Цей метод передбачає формування концептуальної ідеї, розробку просторової моделі, сценарію експозиційного маршруту та добір мультимедійних засобів відповідно до принципів автентичності, інклюзивності та емоційної взаємодії.

Додатково використано інтерпретативний метод, що дозволив осмислити меморіальні та мультимедійні об'єкти як носії символічних значень і культурних наративів. Це дало змогу розкрити проблематику автентичності в умовах цифрової репрезентації та визначити межі між художньою інтерпретацією й історичною достовірністю.

Застосування комплексу зазначених методів забезпечило цілісність дослідження, дозволило поєднати теоретичний аналіз із практичними дизайнерськими розробками та обґрунтувати використання мультимедійних технологій як ефективного інструменту сучасної меморіалізації.

Підсумок. Аналіз джерельної бази показує, що дослідження дизайну пам'яті охоплює широкий спектр наукових підходів — від класичних мистецтвознавчих та історичних до сучасних міждисциплінарних і технологічних. Якщо раніше пам'ятники були статичними символами, то сьогодні пам'ять усе частіше набуває інтерактивної, динамічної форми, що дозволяє включати людину у процес співпереживання та інтерпретації минулого. Це створює підґрунтя для подальшого розвитку дизайн-практик меморіалізації, де поєднуються сталі традиції та інноваційні технології[19].

1.2. Комеморативний дизайн: визначення, сутність, основні тенденції.

Пам'ять у дизайні постає як багаторівневе явище, що об'єднує культурні, соціальні, емоційні та технологічні аспекти і виступає інструментом збереження та трансляції історичного досвіду у сучасних суспільствах. Вона визначається не лише як репрезентація минулого через фізичні об'єкти, архітектурні форми чи меморіальні комплекси, а як активний процес створення середовищ, здатних формувати колективну ідентичність, викликати емоційний відгук та стимулювати рефлексію відвідувачів. Дизайн пам'яті охоплює поєднання матеріального та нематеріального, традиційного та цифрового, і прагне створити простір, у якому історія перетворюється на інтерактивний досвід, а відчуття часу і подій стає доступним через власне переживання людини [26].

Сучасна меморіальна практика демонструє перехід від традиційних монументів, що акцентували на урочистій символіці та однозначному історичному наративі, до інтерактивних середовищ, які залучають відвідувачів до активного дослідження та співтворення сенсу. Якщо класичний пам'ятник обмежувався статичною архітектурною формою та символом, то сучасні підходи надають простору багат шаровість: відвідувач може взаємодіяти з елементами інсталяції, отримувати додаткову інформацію через цифрові медіа, брати участь у динамічних експозиціях або аудіовізуальних інтерпретаціях. Подібний підхід дозволяє не лише передати історичні факти, але й створити відчуття персональної причетності до подій, формуючи власну емпатичну та когнітивну реакцію [38].

Інтеграція технологій у дизайн пам'яті є однією з ключових тенденцій сучасності. Використання доповненої та віртуальної реальності, сенсорних панелей, інтерактивних проєкцій і мультимедійних інсталяцій дозволяє перетворювати меморіальні простори на динамічні комунікативні середовища. Такі рішення відкривають нові можливості для поєднання візуального, аудіального та тактильного сприйняття, що підсилює емоційний вплив і створює глибший зв'язок із культурним і історичним контекстом. Наприклад, Меморіал загиблим під час Другої світової війни у Варшаві використовує абстрактні просторові форми та змінне освітлення для занурення відвідувача у історичний

нарратив, а Центр пам'яті геноциду у Руанді дозволяє досліджувати індивідуальні історії через інтерактивні цифрові архіви [62].

Суттєвим є також поєднання локального та особистісного виміру пам'яті. На відміну від універсальних форм і символів, які панували у меморіалах ХХ століття, сучасний дизайн орієнтований на персональні історії, що створюють емоційний резонанс і формують відчуття залученості. В Україні це проявляється у меморіалах Революції Гідності та російсько-української війни, де індивідуальні свідчення та особисті предмети набувають ключового значення. Такі простори поєднують матеріальну форму з оповіданням, що дозволяє передати багатогранність суспільної пам'яті, стимулюючи критичне осмислення та емпатію



Меморіал загиблим киянам-учасникам АТО/ООС

Вплив дизайну пам'яті на промисловий дизайн є помітним у багатьох аспектах. Стилiстичні та матеріальні рішення меморіальних об'єктів, включно з мінімалістичними формами, контрастними текстурами, символічною кольоровою палітрою та інтеграцією природних матеріалів, активно використовуються у предметному та урбаністичному дизайні. Наприклад, урбаністичні лави, освітлювальні прилади, інформаційні стенди та елементи благоустрою в меморіальних парках Києва та Львова створюють єдиний візуальний ряд з архітектурними формами комплексів, поєднуючи функціональність, естетику та символізм. Інтерактивні елементи, такі як

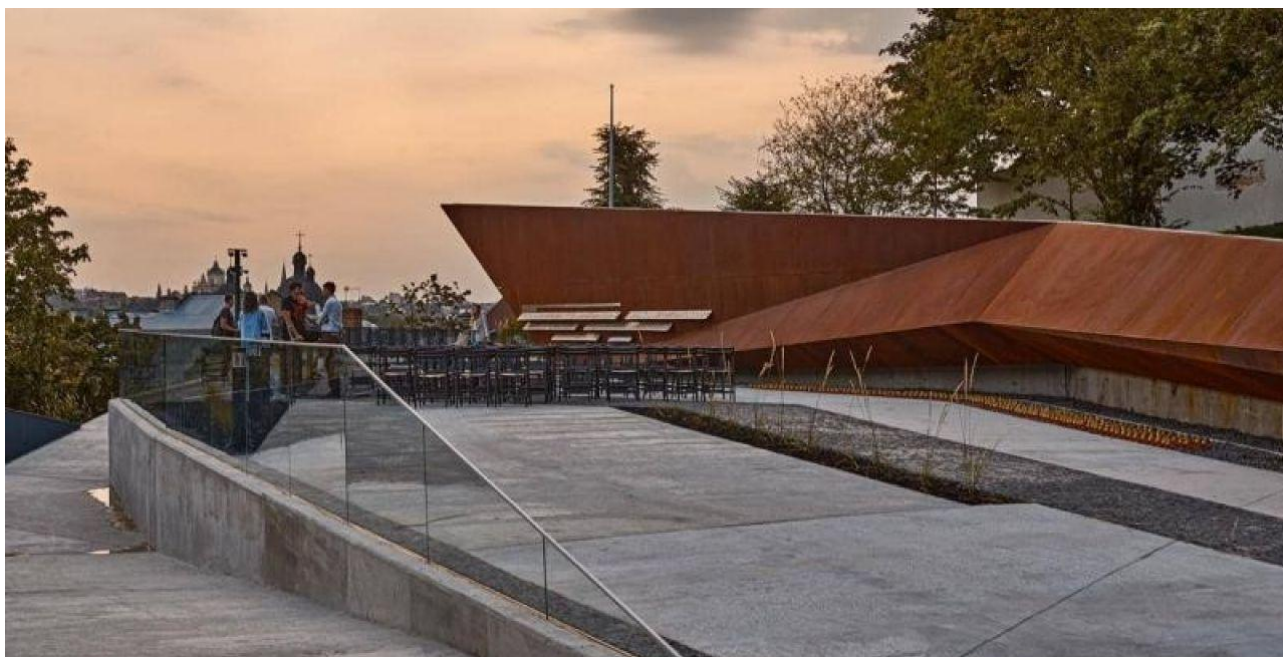
сенсорні панелі або проєкційні установки, дедалі частіше застосовуються у громадських меблях та об'єктах міського дизайну, демонструючи, що пам'ять може впливати на створення повсякденного середовища [14].



Музей Революції Гідності (Київ) – експозиції включають сенсорні панелі та інтерактивні екрани, де можна переглянути відео- та фотоматеріали, свідчення учасників, а також карти подій. Такі інтерактивні елементи дозволяють відвідувачам «зануритися» в історичний контекст і створюють персональний досвід пам'яті.

Серед основних тенденцій сучасного дизайну пам'яті слід виділити багатофункціональність простору, інтеграцію технологій, екологічну сталість, емоційне залучення відвідувачів та синтез різних медіа. Пам'ять перестає бути лише символом минулого — вона перетворюється на активний інструмент соціальної взаємодії, спосіб формування колективної ідентичності, а також на джерело нових дизайнерських рішень для промислового та урбаністичного середовища. Наприклад, Меморіальний парк «Сад пам'яті» у Харкові поєднує архітектурні, ландшафтні та інтерактивні елементи, створюючи єдиний сенсорний і естетичний простір; Меморіал жертв Голодомору у Києві

використовує світло, форму і матеріали для створення символічного досвіду; Меморіал «Вогонь пам'яті» у Львові впроваджує інтерактивні панелі, що дозволяють відвідувачам взаємодіяти з історичними даними та особистими історіями. Ці приклади демонструють, що сучасний дизайн пам'яті формує нові стандарти у використанні матеріалів, технологій та інтерактивності, інтегруючи історичну, культурну та емоційну складову у промислові та міські об'єкти [17].



Меморіал «Вогонь пам'яті» у Львові

Таким чином, поняття пам'яті у дизайні включає комплексний процес поєднання історичного, культурного, технологічного та емоційного вимірів. Його сутність полягає у здатності створювати простори, які не лише символізують минуле, а й стають платформою для сучасного діалогу, соціальної взаємодії та розвитку інноваційного промислового та урбаністичного дизайну. Основні тенденції цього процесу демонструють перехід від статичних монументів до інтерактивних середовищ, активне використання цифрових технологій, увагу до локальних історій, екологічність та залучення відвідувачів до співтворення, що робить сучасний дизайн пам'яті багатофункціональним, естетично насиченим і соціально значущим.

1.3. Теоретичні засади комеморативного дизайну як міждисциплінарного напрямку.

Комеморативний дизайн є порівняно новою сферою в сучасному проектуванні, що поєднує концепти культурної пам'яті, просторового середовища, візуальної комунікації та новітніх технологій. Його основна мета полягає у створенні матеріальних і нематеріальних форм, які забезпечують збереження, інтерпретацію та передачу історичного досвіду у суспільстві. На відміну від традиційного монументального мистецтва, що переважно репрезентувало однозначний історичний наратив, комеморативний дизайн розглядає пам'ять як процес взаємодії, де важливе місце займає особистісне переживання та емоційна залученість відвідувача.

Пам'ять як основа комеморативного проектування. Теоретичним підґрунтям комеморативного дизайну виступають концепції культурної та колективної пам'яті, зокрема ідеї М. Гальбвакса, Я. Ассмана, П. Нора. Їхні підходи розглядають пам'ять не як статичний архів, а як соціально сконструйований феномен, що постійно оновлюється залежно від суспільних запитів та інтерпретацій. У цьому контексті дизайн відіграє роль інструменту матеріалізації пам'яті — він створює візуальні, просторові та комунікативні структури, які роблять минуле доступним і зрозумілим.

Якщо Моріс Хальбвакс пояснював комунікативну пам'ять як різновид колективної пам'яті, яка є сукупністю індивідуальних пам'ятей і твориться індивідом під впливом суспільства і визначеної соціальної групи за умови повсякденної комунікації, то Ян Ассман разом із дружиною Алленою Ассман розвинули цю ідею. Вони наголосили, що комунікативна пам'ять є обмеженою у часі, тобто існує тут і зараз. З точки зору усної історії, цей часовий простір не поширюється на більше ніж 80 років; він переміщується паралельно з плином часу. У колективної пам'яті немає фіксованої точки, яка пов'язала би її з минулим. Точки опори можна досягти лише культурною структурою; отже, вона знаходиться поза межами неформальної повсякденної пам'яті. Подружжя Ассман приділяє особливу увагу різниці між комунікативною та культурною

пам'яттю, досліджуючи способи її трансформації та репрезентації у культурних практиках і сучасних медіа [20].

Комунікативна пам'ять не є інституалізованою; вона не підтримується інституціями освіти або інтерпретації; її не розвивають спеціалісти, вона не святкується з урочистостями; вона не є формалізованою чи усталеною за допомогою будь-яких форм матеріальної символізації. Комунікативна пам'ять існує лише у сфері повсякденної взаємодії та комунікації. Разом з тим, цьому виду пам'яті властиві певні рамки, «комунікативні жанри», традиції спілкування і усталеної тематики, а також стійких зв'язків, що пов'язують між собою сім'ї, групи, і покоління. Зміна цих рамок призводить до забуття, а тривалість пам'яті залежить від стійкості цих зв'язків.

Узагальнюючи, можна вказати на основні відмінності між комунікативною та культурною пам'яттю. За змістом, комунікативна пам'ять є історією, що окреслена рамками автобіографічної пам'яті, недалеким минулим; культурна є міфічною історією, подіями в абсолютному минулому. За формою, комунікативна пам'ять характеризується неформальністю традицій і жанрів повсякденного спілкування; культурній пам'яті властивий високий ступінь формалізації, церемоніальної комунікації. Щодо засобів, то комунікативна пам'ять є живою, з використанням вернакуляру; культурна ж існує в текстах, символах, танцях, ритуалах, виставах широкої розмаїтості, у класичному чи формалізованому в будь-який інший спосіб мовою. За часовими межами, комунікативна пам'ять сягає 80–100 років або ж охоплює 3-4 покоління; культурна пам'ять охоплює абсолютне минуле, міфічний споконвічний час, «3000 років». Врешті, за структурою, комунікативна пам'ять є розсіяною; культурна ж є ієрархічно структурованою [21].



Ян та Алланда Ассман

Для сучасного комеморативного середовища характерна переорієнтація з героїчного та офіційного нарративу на індивідуальні історії, локальні голоси, травматичний досвід та контекстні взаємозв'язки. Завдяки цьому пам'ять стає більш інклюзивною, а простір — відкритим для різних інтерпретацій.

Комеморативний дизайн як міждисциплінарне явище

Сфера комеморативного проектування існує на перетині кількох галузей:

- **дизайну середовища**, що формує архітектурно-просторові рішення;
- **візуальних комунікацій**, які забезпечують смислову навігацію та подання інформації;
- **культурології**, що інтерпретує історичні нарративи та соціальні контексти;
- **медіамистецтва і цифрових технологій**, які надають інструменти інтерактивності та залучення;
- **меморіальних студій**, які визначають підходи до осмислення та трансляції пам'яті.

Така міждисциплінарність забезпечує комплексний погляд на те, як людина сприймає та переживає історичну інформацію через дизайн [72].

Принципи сучасного комеморативного дизайну

Комеморативний дизайн базується на низці принципів, що визначають його специфіку:

1. **Емоційність та емпатійність** — простір має не лише інформувати, а й створювати умови для емоційного переживання.
2. **Інтерактивність** — відвідувач стає активним учасником, взаємодіє з елементами середовища чи мультимедійним контентом.
3. **Наративність** — ключовим є послідовний, структурований і зрозумілий спосіб подання історій.
4. **Полівокальність** — представлення різних перспектив і досвідів, особливо у темах травматичної пам'яті.
5. **Гнучкість і технологічність** — використання мультимедійних рішень, що дозволяють оновлювати, збагачувати та адаптувати контент.
6. **Контекстуальність** — врахування культурного, соціального та просторового середовища, у якому створюється комеморативний простір.

Матеріальні та нематеріальні форми комеморації

У сучасному дизайні пам'ять може бути представлена не лише через традиційні об'єкти (меморіали, пам'ятники, меморіальні комплекси), а й через:

- інтерактивні інсталяції,
- мультимедійні експозиції,
- цифрові архіви та віртуальні реконструкції,
- аудіовізуальні наративи,
- мобільні та тимчасові комеморативні структури.

Такі форми дозволяють розширювати межі меморіальних практик, роблячи їх динамічними та адаптивними до суспільних змін [71].

Значення комеморативного дизайну в сучасному суспільстві

Комеморативний дизайн виконує важливу соціальну функцію: він формує здатність суспільства осмислювати травматичне минуле, вести діалог між поколіннями та запобігати забуттю. Завдяки поєднанню технологій, мистецтва

та гуманітарних методологій цей напрям відкриває нові можливості для збереження пам'яті, роблячи її доступною, відкритою та критично осмисленою.

Висновки до першого розділу

1. Дизайн пам'яті є міждисциплінарним явищем, що поєднує історичні, мистецтвознавчі, соціокультурні та технологічні підходи.
2. Класичні монументальні форми XIX–XX ст. поступово трансформувалися у меморіали, орієнтовані на травматичний досвід, персоналізацію та соціальну взаємодію.
3. Сучасні практики інтегрують мультимедійні рішення, VR/AR-технології та сенсорні елементи, створюючи динамічні та інтерактивні простори для співпереживання і осмислення історії.
4. В українському контексті пам'ять поєднує традиційні форми та новітні технології, акцентуючи увагу на локальних і персональних історіях.
5. Сучасний дизайн пам'яті формує багатофункціональні, емоційно насичені простори, що поєднують історичний, культурний та технологічний виміри та слугують платформою для соціальної взаємодії та розвитку інноваційного дизайну.

РОЗДІЛ 2

ЕВОЛЮЦІЯ ПАМ'ЯТІ В ПРОСТОРІ ДИЗАЙНУ: ВІД МОНУМЕНТУ ДО ІНТЕРАКТИВНОЇ ФОРМИ

2.1. Пам'ять і простір: зміна парадигм у візуально-просторовому мисленні.

Пам'ять у візуальній культурі завжди була тісно пов'язана з просторовою формою її вираження. Від давніх поховальних курганів до монументів модерну люди прагнули залишити слід свого існування у матеріальному середовищі. З часом парадигма пам'яті трансформувалася: від статичної матеріальної репрезентації до перформативного та інтерактивного досвіду.

Традиційний монумент фіксував історичний момент — перемогу, трагедію або героїчний міф. Він «мовив» від імені держави або ідеології, а глядач лише сприймав повідомлення. Пам'ять у такій системі була стабільною та «вічною», без можливості контекстуальної інтерпретації [34].

Наприкінці ХХ століття, завдяки розвитку гуманітарних наук (культурології пам'яті М. Хальбвача, П. Нори, А. Ассмана), пам'ять почала розглядатися як соціальний процес, що постійно перебудовується. Вона стає динамічною та реляційною, залежить від досвіду, технологій і спільнот, що її відтворюють [65].

У цьому контексті дизайн перестав бути лише «передачею» змісту. Простір формується як інструмент переживання, що активізує емоційне та когнітивне сприйняття. Прикладом є Меморіал жертв Голокосту в Берліні (арх. П. Айзенман, 2005). Лабіринт бетонних стел не подає історії прямо, але викликає у відвідувача дезорієнтацію, тривогу та самотність — формуючи індивідуальний досвід пам'яті [67].

Інший приклад — Меморіал жертв Сребрениці у Боснії (арх. М. Kadić, 2003). Тут використані просторові відстані, символічні кола та відображення у

воді, що сприяє рефлексії й емоційному зануренню.



Сучасний дизайн пам'яті орієнтований на участь: відвідувач стає активним співтворцем простору, а пам'ять — динамічною платформою для комунікації між минулим і сучасним [63].

2.2. Морфологічна трансформація меморіальних форм: від матеріальної сталі до інтерактивності.

Морфологія об'єкта відображає епоху та культурний контекст. У традиційному суспільстві монументальна форма символізувала силу, непорушність і державну владу [35].

Після травм ХХ століття з'явився «анти-монумент» — мінімалістичні, абстрактні форми, що не нав'язують єдиного прочитання. Приклад — Меморіал ветеранів В'єтнаму (арх. М. Лін, 1982): чорна гранітна стіна, занурена в землю,

запрошує до тиші та медитації, відходячи від возвеличення героїв.

У XXI столітті з'являється концепція «меморіальної гнучкості». Простір адаптується до аудиторії, подій та технологій. Поява тимчасових інсталяцій, інтерактивних проєкцій та змінних структур дозволяє створювати багаторівневі меморіальні форми [40].

Ключові морфологічні принципи сучасного дизайну пам'яті:

- Прозорість і легкість: використання скла, світла, води, легких металів (Меморіал 9/11, Нью-Йорк; Меморіал пам'яті жертв Чорнобиля, Київ).



Меморіал 9/11, Нью-Йорк

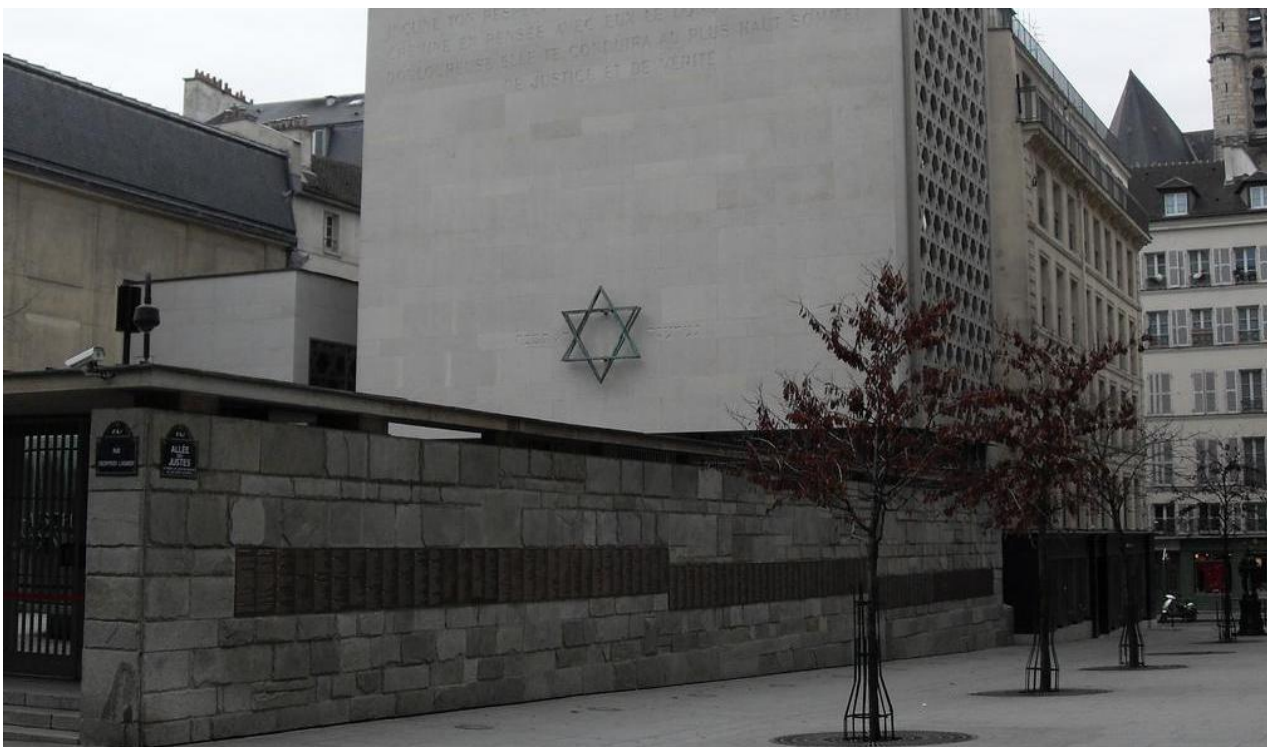
- Тимчасовість і трансформація: цифрові та світлові інсталяції, що існують лише на певний період (пам'ятні проєкти в Україні до річниць подій 2014–2022 рр.).
- Мультимедійна пластика: поєднання матеріальних і цифрових шарів (звук, відео, світло, інтерактивні сенсорні елементи).



Меморіал миру, Хіросіма

- Вбудованість у ландшафт: інтеграція пам'ятника з природою [39] (Меморіал миру, Хіросіма; Меморіал Нацисам, Німеччина).

Інтерактивність: відвідувач залишає цифровий слід або запис, формуючи «живу» пам'ять (наприклад, інсталяції у Меморіалі Шоа у Парижі).



Меморіалі Шоа у Парижі

Сучасна морфологія визначається не формою, а функцією взаємодії: об'єкт запрошує до участі, стаючи платформою для співтворення пам'яті.

2.3. Технологічна еволюція: цифрові медіа як інструмент реконструкції пам'яті.

Стрімкий розвиток цифрових технологій у ХХІ столітті суттєво трансформував підходи до збереження, репрезентації та переживання колективної й індивідуальної пам'яті. Якщо традиційні меморіальні та музейні практики ґрунтувалися переважно на статичних об'єктах і наративних формах, то сучасний дизайн пам'яті дедалі більше орієнтується на інтерактивність, занурення та персоналізований досвід. Цифрові медіа в цьому контексті виступають не лише інструментом візуалізації, а повноцінним середовищем реконструкції історичних подій і культурних сенсів [29].

Однією з ключових технологій сучасних меморіальних практик є доповнена реальність (AR), яка інтегрує цифрові інформаційні шари у фізичний простір. Завдяки цьому створюється ефект «нашарування історії», коли відвідувач одночасно сприймає реальне середовище та його віртуальні реконструкції. Такий підхід дозволяє відновлювати втрачені або зруйновані об'єкти без втручання у матеріальну структуру пам'ятки. Показовим прикладом є використання AR-технологій у музеї Аушвіц-Біркенау [55], де цифрові додатки відтворюють вигляд табірних споруд, що не збереглися, посилюючи усвідомлення масштабів трагедії та історичного контексту.

Віртуальна реальність (VR) відкриває ще ширші можливості для реконструкції пам'яті, оскільки дозволяє повністю занурити відвідувача у змодельоване середовище минулого. VR-проекти створюють імерсивний простір, у якому глядач стає активним учасником подій, а не лише спостерігачем. Український проєкт «VR-Музей Голодомору» є прикладом застосування цієї технології для осмислення складних і травматичних сторінок історії. Через візуальні образи, звук і просторову композицію відтворюється атмосфера 1930-х років, що дозволяє глибше емоційно пережити трагедію та сформувати особистісне ставлення до історичної пам'яті.



Меморіалі Утойя (Норвегія)

Нові медіа та проєкційні технології розширюють межі традиційного меморіального дизайну, створюючи синестетичні простори, у яких поєднуються зображення, звук і рух. Інсталяції на кшталт «Pulse of the City» у Меморіалі 9/11 демонструють емоційний стан відвідувачів через цифрові візуалізації та звукові ефекти, перетворюючи особисті переживання на колективний досвід. Такий підхід підкреслює, що пам'ять є динамічним процесом, який формується у взаємодії між простором, технологіями та людиною.

Отже, технології у сучасному дизайні пам'яті виступають не декоративним доповненням, а концептуальним інструментом формування персоналізованого, чуттєвого та рефлексивного досвіду. Цифрові медіа дозволяють поєднати історичну достовірність з емоційною залученістю, створюючи нові форми реконструкції пам'яті, здатні актуалізувати минуле для сучасної аудиторії.

2.4. Матеріально-технологічні підходи у комеморативному дизайні XXI століття.

Сучасний комеморативний дизайн встановлює зв'язок між минулим і теперішнім через образ, матеріал, технології та досвід взаємодії. Він дозволяє не лише репрезентувати історичні події, а й формувати емоційне та когнітивне занурення, створюючи умови для осмислення колективної пам'яті [42].

Три взаємопов'язані виміри комеморативного дизайну:

1. **Технологічний:** мультимедійні проєкції, інтерактивні сенсорні панелі, VR/AR, звукові ландшафти, реактивне освітлення. Ці інструменти створюють динамічну комунікацію, реагуючи на присутність людини та формуючи персоналізований досвід. Крім того, сучасні технології дозволяють візуалізувати невидимі історичні шари, реконструювати події минулого та інтегрувати в експозицію додаткові шари контексту, що робить простір більш інтерактивним та адаптивним до різних груп відвідувачів.

2. **Комунікативний:** простір стає платформою діалогу між відвідувачем, об'єктом та історичним контекстом. Партисипативні форми, де відвідувач стає співавтором процесу (залишає послання, активує інсталяцію, створює цифрову пам'ять), підсилюють соціальну та емоційну функцію меморіалу. У такий спосіб формується колективний наратив, який включає різні точки зору, а сам відвідувач отримує відчуття особистої участі у збереженні пам'яті.

3. **Культурно-символічний:** передача історичного й емоційного змісту через форму, матеріал, колір, фактуру. Використання природних матеріалів (камінь, дерево, вода) може символізувати тяглість, очищення або відродження, тоді як абстрактні геометричні структури забезпечують універсальність. Крім того, такі елементи дозволяють створювати просторову символіку, що викликає асоціації з певними культурними або ритуальними практиками, підкреслюючи унікальність конкретного місця пам'яті [43].

Камінь

Камінь символізує вічність, стійкість, тяжкість історичної пам'яті.

- Меморіал жертв Голокосту, Берлін (арх. П. Айзенман, 2005) — бетонні стели нагадують масивні кам'яні блоки; їх суворість і холод передає важливість пам'яті про трагедію.

- Скульптура «Непоховані» в Биківні, Україна — використання кам'яних плит для передачі пам'яті про жертви репресій.

- Меморіал ветеранів В'єтнаму, Вашингтон (арх. М. Лін, 1982) — чорний граніт, занурений у землю, що символізує скорботу та рефлексію.



Дерево

Дерево символізує життя, відродження, зв'язок людини з природою.

- Меморіал жертв терору у Таллінні (Естонія) — дерев'яні вертикальні структури створюють ефект присутності та нагадують про людські долі.
- «Дерево пам'яті» у Меморіалі Голодомору, Київ — дерев'яні елементи у композиції підкреслюють крихкість людського життя та зв'язок поколінь.
- Інсталяції сучасного українського художника М. Рева — часто використовує дерево у скульптурах як символ життя та стійкості.



Вода

Вода символізує очищення, перетікання часу, медитацію.

- Меморіал миру в Хіросімі, Японія — фонтани та водойми в композиції символізують спокій та очищення після катастрофи.
- Меморіал жертв штучного голоду в Україні — використання води у композиціях для символізації сліз та скорботи
- Меморіал 9/11 у Нью-Йорку (арх. М. Арад, П. Уокер, 2011) — каскадні водойми у вигляді порожнин символізують втрату та нескінченність пам'яті.



Залишення послань. У японських меморіалах (наприклад, Меморіал миру в Хіросімі) люди залишають паперові журавлики або послання миру. Це створює живий контакт між минулим і сучасністю [57].

Активування інсталяцій. У деяких сучасних меморіалах світлові або звукові інсталяції реагують на рух відвідувача: коли людина проходить повз певну точку, світло змінює колір або лунає звук.

Приклад: Memorial to the Murdered Jews of Europe (Берлін) — структура стел створює ефект дезорієнтації, який змінюється залежно від руху відвідувача; його присутність змінює досвід простору.

Створення цифрової пам'яті. Музеї з інтерактивними базами даних

дозволяють залишати власні коментарі, завантажувати фотографії або додавати історії.

Нова роль дизайнера пам'яті — медіадизайнер культурної пам'яті, який синтезує знання з історії, культурології, психології, технологій та медіа-арту для створення багатовимірного, інтерактивного, гуманістичного досвіду [57].

Висновки до другого розділу.

1. Еволюція дизайну пам'яті відбувається від монументальної статичності до інтерактивної динаміки, де головну роль відіграє досвід відвідувача. Важливим є не лише емоційне переживання, а й можливість індивідуальної інтерпретації історичних подій через участь у просторі.

2. Морфологічні зміни сучасних меморіалів включають дематеріалізацію форми, інтеграцію ландшафтного середовища, використання змінних та адаптивних структур, а також синтез матеріального та цифрового. Ці зміни формують нові естетичні принципи: простота, прозорість, відкритість для персональних наративів.

3. Цифрові технології не лише розширюють межі традиційної пам'яті, а й створюють умови для її багаторівневого осмислення. Наприклад, інтерактивні карти, аудіо- та відеоархіви, VR-експозиції дозволяють поєднувати глобальні історичні факти з локальними та особистими історіями.

4. Сучасний дизайн пам'яті є інструментом комунікації між поколіннями, що формує культурну свідомість і соціальну ідентичність. Окрім художньо-естетичного впливу, він виконує функцію освітнього середовища: через інтерактивні елементи відвідувачі отримують нові знання про історичні події та їхній соціокультурний контекст.

5. Особливу увагу слід приділити контекстуалізації пам'яті: сучасні меморіальні простори враховують локальні традиції, історичні та соціальні особливості регіону, а також потребу інтеграції сучасних технологій без втрати історичної достовірності.

6. Таким чином, пам'ять у дизайні сьогодні постає як складний багатовимірний процес, який поєднує культурний, технологічний, емоційний та

освітній виміри. Меморіальні простори стають не лише символом минулого, а й платформою для діалогу, взаємодії та творчого співтворення історії.

РОЗДІЛ 3

ІНТЕРАКТИВНИЙ ПРОСТІР ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ ПАМ'ЯТІ

3.1. Взаємодія людини і простору: комунікаційна природа сучасного меморіалу.

Сучасний меморіальний простір перетворюється на активний комунікативний інструмент, де взаємодія відвідувача з простором визначає зміст переживання пам'яті. Якщо традиційний монумент передавав повідомлення односторонньо, сучасний інтерактивний простір формує двосторонню комунікацію, де учасник стає співтворцем сенсу.



Музей Вікторії та Альберта

Основні аспекти взаємодії:

- Сенсорна взаємодія: відвідувач реагує на елементи простору через дотик, звук, світло, рух. Це створює ефект персоналізації досвіду і дозволяє «включити тіло» у процес пам'яті.
- Когнітивна взаємодія: інтерактивні дисплеї, аудіогіди, проєкції та цифрові бази даних дозволяють відвідувачу самостійно обирати шлях пізнання та формувати власну інтерпретацію подій [78].
- Емоційна взаємодія: перформативні елементи (звукові та світлові інсталяції, реактивні об'єкти) стимулюють співпереживання, формують відчуття причетності та рефлексії.

Таким чином, інтерактивний меморіал стає медіатором між минулим і сучасним, де споглядання трансформується на досвід взаємодії, а пам'ять — на процес співтворення культурного значення[79].



Історична експозиція в Музеї кераміки Південно-Східної Азії

3.2. Мультимедійні та XR-технології як інструменти комеморативного дизайну.

Мультимедійні технології у мобільних і модульних меморіальних просторах: VR, AR, MR

Сучасні мультимедійні технології дозволяють створювати динамічні мобільні та модульні простори, де користувач стає активним учасником історичного нарративу. В цьому контексті VR, AR та MR використовуються не лише для візуалізації історичних подій, але й для формування міжкультурної комунікації, що дозволяє інтегрувати різні перспективи та досвіди у єдину експозицію.

Технологічні особливості

- **VR** у мобільному форматі зазвичай реалізується через портативні шоломи (head-mounted displays) та сенсори руху, що дозволяють створювати повне занурення у реконструйовані історичні середовища, які можуть бути тимчасовими або модульними. Це дозволяє експонувати історію у місцях, де немає фізичного меморіалу.



Приклад застосування VR у музейних просторах: проєкт VR KOLO

В Україні представлено першу мережу музеїв у віртуальній реальності – VR KOLO, яка об'єднала п'ять музейних закладів з різних регіонів у єдиний цифровий простір. Проєкт реалізовано за підтримки Українського культурного фонду у партнерстві з Forward Inc. та БО «Фонд розвитку музеїв». Основна мета VR KOLO – забезпечити доступ до музейних колекцій та культурної спадщини, яка постраждала під час війни, а також інтегрувати віртуальні екскурсії у повсякденну діяльність музеїв.

За допомогою VR-технологій користувачі можуть занурюватися у віртуальні музеї та відвідати такі заклади, як Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів Стародавній», Національний заповідник «Хортиця», Охтирський міський краєзнавчий музей, Прилуцький краєзнавчий музей та Державний історико-культурний заповідник міста Дубно. Всього в мережі представлено понад 120 цифрових експонатів, які користувачі можуть роздивлятися максимально близько, а деякі – навіть «взяти в руки» у віртуальному просторі.

Технологія VR KOLO дозволяє створювати інтерактивний досвід: користувачі можуть не лише спостерігати експонати, а й взаємодіяти з ними, переміщатися між різними музеями, досліджувати історичні об'єкти та локальні наративи. Таким чином, VR KOLO формує мобільний та модульний музейний простір, де цифрові технології стають інструментом міжкультурної комунікації, освіти та збереження спадщини.

Проєкт демонструє, як VR-технології можуть поєднувати локальні й глобальні наративи, створюючи багатопланову перспективу для користувачів із різним культурним та освітнім бекграундом. Мережа VR KOLO працює постійно, а музеї самостійно адмініструють та оновлюють контент, що дозволяє забезпечити стабільну та інтерактивну музейну практику.

Таким чином, VR KOLO є прикладом того, як сучасні мультимедійні та XR-технології перетворюють музейні простори на інтерактивні платформи, де відвідувачі стають активними учасниками культурного досвіду, а цифрова спадщина зберігається й транслюється у доступному та захопливому форматі.



- **AR** накладає цифровий контент на реальні об'єкти мобільного модуля через смартфони або планшети. Це особливо корисно для тимчасових експозицій, які встановлюються на відкритих майданчиках або у культурних центрах різних країн, дозволяючи додавати інформацію без зміни фізичного простору.

MR інтегрує елементи обох технологій, забезпечуючи інтерактивну взаємодію з фізичними та віртуальними об'єктами. У мобільних просторах MR дозволяє користувачам не лише бачити історичні реконструкції, але й керувати ними або взаємодіяти колективно у реальному часі [68].

- **Застосування у міжкультурній комунікації**

1. Локальні та глобальні наративи: за допомогою VR і MR можна поєднувати місцеві історії зі світовими подіями, створюючи багатопланову перспективу для користувачів із різним культурним бекграундом.

2. Інтерактивні модулі: AR дозволяє відвідувачам отримувати контекстну інформацію різними мовами, що сприяє доступності та залученню іноземних аудиторій.

3. Колективне занурення: MR-модулі дозволяють групам користувачів одночасно взаємодіяти з історичними об'єктами, обговорювати події, залишати

цифрові коментарі та створювати спільний культурний досвід.

Проблеми та виклики

- Автентичність контенту: цифрова реконструкція історичних подій завжди ризикує спрощувати або змінювати факти. Потрібно ретельно балансувати між інтерактивністю та точністю.
- Технологічні обмеження: мобільні шоломи VR, MR-пристрої та AR-платформи мають обмежену автономність, вагу та вимоги до освітлення простору.
- Етичні питання: інтерактивне переживання трагедій (війна, геноцид) може викликати психологічний дискомфорт або критику за «ігровий» підхід до серйозних подій.
- Міжкультурні бар'єри: дизайн контенту для глобальної аудиторії потребує врахування культурних різниць у сприйнятті образів, символів та наративів.

3.3. Етичні та естетичні аспекти проєктування інтерактивних просторів пам'яті.

Інтерактивні меморіали вимагають етичного підходу, оскільки поєднують технології з культурними та історичними сенсами. Основні принципи:

- Дотримання історичної достовірності: навіть при використанні VR/AR, змішаних та цифрових інсталяцій важливо не спотворювати факти і не маніпулювати подіями.
- Етична взаємодія: інтерактивні елементи повинні поважати переживання користувачів, уникати травмуючого ефекту та забезпечувати безпечний досвід.
- Естетична цілісність: дизайн повинен гармонійно поєднувати матеріальні, цифрові та просторові компоненти, створюючи емоційно зрозумілий та художньо виразний простір.
- Доступність та інклюзивність: важливо забезпечити участь різних

категорій відвідувачів (людей з інвалідністю, різного віку), використовуючи інтуїтивні та багатомодальні технології.



Сучасний інтерактивний меморіал стає платформою для соціальної взаємодії та рефлексії, де етичні та естетичні рішення визначають, наскільки простір здатен транслювати пам'ять відповідально та ефективно [70].

Висновки до третього розділу.

1. Інтерактивний простір виступає як інструмент комунікації пам'яті, де користувач стає активним учасником процесу осмислення історії.
2. Використання VR, AR та MR технологій забезпечує багатовимірний досвід, дозволяючи поєднати персональні, локальні та глобальні історії.
3. Проектування інтерактивних меморіалів вимагає дотримання етичних та естетичних принципів, щоб гарантувати достовірність, безпеку та художню цілісність простору.
4. Інтерактивні меморіальні практики формують новий тип культурного досвіду, де пам'ять перетворюється на динамічний, спільний і комунікативний процес.

РОЗДІЛ 4

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ: АВТОРСЬКА КОНЦЕПЦІЯ КОМЕМОРАТИВНОГО ДИЗАЙНУ

4.1. Характеристика авторської дизайн-розробки: концепція, структура, технологічні рішення.

Авторська концепція «Дизайн пам'яті» покликана створити сучасний мультимедійний простір, який органічно поєднує історичний та культурний контент із сучасними технологічними та дизайнерськими рішеннями. Вона спрямована на створення інтерактивного середовища, де відвідувач не лише отримує інформацію, а й активно взаємодіє з експозиційними об'єктами, що сприяє глибшому розумінню історії та культури. Основна мета концепції полягає у формуванні простору, який забезпечує емоційне занурення, стимулює рефлексію над минулим та сприяє розвитку критичного мислення щодо культурної пам'яті [5].

Основні принципи концепції:

- **Автентичність:** використання перевірених історичних джерел, архівних матеріалів, фотографій та документів, що підтверджують фактичність представленої інформації.
- **Інтерактивність:** забезпечення можливості активної участі відвідувачів у процесі пізнання через сучасні технології.
- **Інклюзивність:** створення простору, доступного для людей різного віку та з різними фізичними можливостями.
- **Естетичність:** органічне поєднання графічних, світлових та кольорових рішень, що підкреслюють концептуальну ідею експозиції.



Структура авторської розробки включає три основні блоки:

- Інформаційно-тематичний блок:
 - розділи експозиції, що відображають ключові історичні події та культурні феномени;
 - мультимедійні контент-елементи: відео, фотоархіви, аудіо-документи;
 - тематичні таблиці та інтерактивні карти, що допомагають відвідувачам орієнтуватися у хронології подій.

- Візуально-естетичний блок
 - розробка кольорової палітри та графічних символів для кожного

тематичного розділу;

- використання світлових акцентів, які підкреслюють важливі об'єкти та інформаційні вузли;
- створення адаптивного дизайну для мобільних та стаціонарних експозиційних модулів.
 - Інтерактивний блок:
 - сенсорні панелі, інтерактивні макети та мультимедійні дисплеї;
 - використання технологій доповненої реальності (AR) для оживлення історичних сцен та артефактів;
 - інтеграція аудіовізуального супроводу для занурення у тематичний контекст;
 - розробка сценаріїв взаємодії для різних категорій відвідувачів (діти, дорослі, люди з особливими потребами).

Технологічні рішення, що застосовуються у розробці:

- 3D-візуалізація та моделювання експозиційних модулів;
- програмне забезпечення для створення інтерактивних мультимедійних елементів;
- системи адаптивного освітлення та звукового супроводу;
- інтеграція фізичних та цифрових компонентів для створення цілісного середовища.

Таким чином, авторська концепція об'єднує інформаційний, естетичний та інтерактивний аспекти, забезпечуючи комплексний підхід до організації сучасного музейного чи виставкового простору [56].

4.2 Візуалізація та інтерактивні елементи авторської концепції.

Візуалізація та інтерактивність є центральними інструментами реалізації концепції Комеморативного дизайну, оскільки вони не лише формують емоційне сприйняття відвідувачів, а й забезпечують глибоке когнітивне занурення у зміст експозиції. Сучасні музейні практики свідчать, що поєднання візуальних і інтерактивних рішень дозволяє відвідувачам активно взаємодіяти з контентом, а

не бути лише пасивними спостерігачами.

Візуалізація експозиції

Візуалізація у рамках концепції «Дизайн пам'яті» передбачає комплексний підхід до оформлення простору та представлення контенту. Основні складові включають:

1. Дизайн простору з урахуванням модульності.

Концепція передбачає організацію експозиції у вигляді мобільних та стаціонарних модулів. Це дозволяє гнучко адаптувати простір під різні сценарії відвідування, зберігаючи логічну послідовність та зручність переміщення відвідувачів. Продумане розташування експонатів і зон відпочинку забезпечує комфортне сприйняття інформації та оптимізує потоки відвідувачів [2].



2. Адаптивна кольорова палітра.

Використання кольору у експозиції не обмежується естетичною функцією — він стає інструментом психологічного впливу. Палітра підбирається так, щоб виділяти ключові об'єкти, створювати акценти на важливих деталях і водночас

формувати емоційний настрій кожного розділу. Наприклад, теплі відтінки можуть асоціюватися з певним історичним періодом, холодні — з драматичними або трагічними подіями [9].



3. Графічні композиції.

Кожен розділ експозиції отримує індивідуальне графічне оформлення, яке відображає його тематичну спрямованість. Це можуть бути ілюстрації, схеми, діаграми, інфографіка, а також візуальні інтерпретації історичних подій. Графічні елементи допомагають структуровано передавати інформацію та роблять її більш доступною для різних категорій відвідувачів, включно з молоддю та людьми без спеціальної історичної підготовки.



4. Світлові ефекти та проєкції.

Світло виступає не лише як декоративний елемент, але й як засіб створення атмосфери. Використання динамічного освітлення, проєкцій на стіни та підлогу, лазерних або інтерактивних світлових екранів дозволяє передати відчуття присутності в історичному середовищі. Світлові рішення можуть змінюватися в залежності від сценарію відвідування, підкреслюючи ключові моменти експозиції [18].



Інтерактивні елементи.

Інтерактивність у концепції «Дизайн пам'яті» спрямована на активне залучення відвідувачів до дослідження експозиції та формування персоналізованого досвіду. Основні складові включають:

1. Доповнена реальність (AR). За допомогою AR відвідувачі можуть бачити відтворені історичні події або об'єкти в тривимірному форматі. Наприклад, стародавні артефакти, архітектурні об'єкти або реконструкції битв оживають у цифровому середовищі. Це створює ефект присутності та дозволяє пережити історію як інтерактивну подорож.



2. Інтерактивні сценарії взаємодії.

Відвідувачі отримують можливість самостійно обирати шляхи дослідження контенту, наприклад, обираючи різні маршрути експозиції або приймаючи рішення у сюжетних лініях історичних подій. Такий підхід формує персоналізований досвід і сприяє кращому запам'ятовуванню інформації.

3. Тактильні елементи та макети.

Використання тактильних моделей, рельєфних карт, копій артефактів та інших тактильних елементів робить експозицію більш доступною та інклюзивною для широкого кола відвідувачів з різними сенсорними потребами. Це включає людей із порушеннями зору, дітей, людей похилого віку та відвідувачів з іншими фізичними обмеженнями, що забезпечує справжню універсальність і відкритість

культурного простору.

Тактильні макети дозволяють відвідувачам фізично взаємодіяти з експонатами, вивчати форму, структуру, рельєф та деталі об'єктів, що неможливо повністю передати через візуальні чи аудіальні засоби [44]. Такий досвід сприяє глибшому розумінню культурних та історичних контекстів, допомагає формувати просторову уяву та стимулює сенсорне сприйняття.

Крім того, тактильні елементи виконують освітню та комунікаційну функцію: вони дозволяють відвідувачам активніше залучатися до процесу пізнання, брати участь у інтерактивних завданнях, порівнювати архітектурні форми, символи чи об'єкти матеріальної культури.

Таким чином, інтеграція тактильних елементів і макетів у мультимедійні та комеморативні експозиції не лише забезпечує інклюзивність простору, а й підвищує ефективність міжкультурної та освітньої комунікації, роблячи експозицію більш інтерактивною, емоційно насиченою та доступною для всіх категорій відвідувачів [60].



4. Сенсорні панелі та інтерактивні дисплеї.

Сенсорні панелі та інтерактивні дисплеї є одними з ключових елементів сучасних мультимедійних експозицій, які забезпечують високий рівень залучення відвідувачів і сприяють глибшому осмисленню культурного контенту [19]. Такі пристрої дозволяють користувачам отримувати додаткову інформацію про експонати у різних форматах: переглядати фото- та відеоматеріали, слухати аудіокоментарі, ознайомлюватися з текстовими поясненнями, інтерактивними картами або хронологічними шкалами.

Інтерактивні дисплеї надають відвідувачам можливість самостійно обирати тему або аспект для детального вивчення, що сприяє персоналізації досвіду та підвищує мотивацію до активної взаємодії. Завдяки сенсорним панелям користувачі можуть здійснювати навігацію між різними блоками експозиції, порівнювати артефакти, переглядати реконструкції історичних сцен у вигляді 3D-моделей або анімацій, а також брати участь у тематичних інтерактивних завданнях та ігрових сценаріях [27].

Крім освітньої та інформаційної функції, інтерактивні екрани формують емоційний аспект сприйняття: за допомогою мультимедійних ефектів, звукового супроводу та динамічної візуалізації вони створюють атмосферу занурення та стимулюють співпереживання. Такий підхід дозволяє поєднати навчання, розвагу та культурну комунікацію в одному середовищі, роблячи експозицію доступною для різних вікових груп і рівнів підготовки відвідувачів.

Важливим аспектом використання сенсорних панелей є їхня гнучкість та адаптивність. Інформаційні модулі можна оновлювати або доповнювати, інтегрувати нові медіаматеріали та переклади для міжнародної аудиторії, що дозволяє постійно підтримувати актуальність і сучасність експозиції. У мобільних або модульних мультимедійних просторах інтерактивні дисплеї виконують також функцію орієнтації та навігації, допомагаючи відвідувачам легко переміщатися між зонами та обирати власний маршрут проходження експозиції [33].

Таким чином, сенсорні панелі та інтерактивні дисплеї є не лише технологічним доповненням, а важливим інструментом міжкультурної комунікації та активного залучення, що сприяє більш глибокому і

персоналізованому сприйняттю культурної та історичної інформації.



Синергетичний ефект.

Поєднання візуальних та інтерактивних рішень створює синергетичний ефект: цифрові та фізичні елементи експозиції взаємодіють між собою, забезпечуючи цілісне сприйняття інформації. Такий підхід підвищує залучення, активізує емоційне та інтелектуальне сприйняття та сприяє формуванню глибокого та тривалого враження про представлену тему. В результаті експозиція стає не лише місцем навчання, але й платформою для міжкультурного діалогу та особистісного занурення у історичну пам'ять.

Висновки до четвертого розділу

У четвертому розділі було розглянуто практичний аспект реалізації

авторської концепції «Дизайн пам'яті», зокрема структуру розробки, технологічні рішення, а також візуальні та інтерактивні елементи експозиції. На основі проведеного аналізу можна сформулювати такі висновки:

1. **Комплексність концепції:** Авторська розробка поєднує інформаційний, візуально-естетичний та інтерактивний блоки, що забезпечує цілісне та глибоке сприйняття експозиції відвідувачами. Кожен блок має чітку функціональну спрямованість, що дозволяє ефективно передавати зміст, формувати емоційний контакт і сприяти міжкультурній комунікації.

2. **Використання сучасних технологій:** Впровадження сенсорних панелей, мультимедійних дисплеїв, 3D-візуалізації та елементів доповненої реальності (AR) забезпечує інтерактивність експозиції, персоналізацію досвіду та високий рівень залученості відвідувачів.

3. **Інклюзивність та доступність:** Розробка враховує потреби людей різного віку та фізичних можливостей, створюючи комфортне середовище для всіх категорій відвідувачів. Це сприяє формуванню інклюзивної музейної практики та відкритого культурного діалогу.

4. **Синтез цифрового та фізичного:** Поєднання цифрових і фізичних елементів (макети, проєкції, сенсорні інтерфейси) дозволяє досягти ефекту повного занурення у тему експозиції та формує органічне середовище, де технологія підтримує, а не замінює традиційний музейний досвід.

5. **Практична значущість:** Розроблена концепція може бути реалізована у різних форматах експозицій — стаціонарних та мобільних, що робить її гнучкою та адаптованою до сучасних викликів у сфері культурних і музейних практик.

Таким чином, практичний аспект дослідження підтвердив ефективність авторської концепції «Дизайн пам'яті» як сучасного інструменту мультимедійного представлення історичної та культурної інформації, який поєднує естетику, технології та інтерактивність для формування глибокого та доступного досвіду відвідувачів.

Висновки

1. **Аналіз джерел та методологічних підходів у дослідженні комеморативного дизайну.** Проведений аналіз наукових джерел, монографій, статей, дисертаційних досліджень та практичних кейсів у сфері комеморативного дизайну дозволив систематизувати знання про розвиток меморіальних практик і визначити ключові методологічні підходи до їх вивчення. Було виділено кілька основних методологічних платформ: історико-культурний аналіз, що дозволяє досліджувати становлення меморіальних форм у контексті соціальних, політичних та релігійних трансформацій; соціологічний підхід, який враховує вплив суспільних цінностей та комунікаційних практик на формування меморіальної культури; проектно-технологічний аналіз, що охоплює методи проектування та інтеграції технологій у простір; а також інтердисциплінарні методи, які дозволяють комплексно оцінювати взаємодію історичної автентичності, естетичних рішень та впливу на соціокультурне середовище.

Систематизація джерел дозволила визначити закономірності розвитку комеморативних форм, виявити ключові принципи ефективності їхнього сприйняття аудиторією та створити науково-методологічну базу для розробки авторської концепції комеморативного дизайну. Встановлено, що сучасний комеморативний дизайн перебуває у стані інтеграції класичних форм монументальної пам'яті та інноваційних мультимедійних технологій, що дозволяє адаптувати меморіальні простори до потреб широкої та різноманітної аудиторії.

2. **Вплив соціокультурних чинників на формування комеморативного дизайну.** Дослідження соціокультурних контекстів показало, що формування комеморативного дизайну тісно пов'язане з історичними, політичними та релігійними трансформаціями суспільства. На меморіальні практики впливають національні традиції, культурні коди, соціальні цінності та специфіка сприйняття минулого різними поколіннями. Аналіз соціокультурного впливу дозволив виокремити ключові закономірності: символіка та

композиційні рішення меморіальних об'єктів відображають домінуючі культурні наративи, масштаби та функціональні аспекти проектів визначаються суспільними очікуваннями та цінностями, а інтеграція аудиторної взаємодії сприяє формуванню міжкультурного діалогу та персоналізованого переживання історичних подій.

Було підтверджено, що сучасні підходи до проектування меморіальних просторів передбачають врахування багатовимірного соціокультурного контексту, що дозволяє створювати об'єкти та експозиції, які одночасно зберігають історичну достовірність та забезпечують емоційне та інтелектуальне залучення відвідувачів.

3. Еволюція меморіальних форм та тенденції їх трансформації у ХХ–ХХІ століттях. Дослідження історії меморіальних практик показало, що у ХХ столітті домінували класичні монументальні об'єкти зі статичним характером сприйняття: відвідувач виконував пасивну роль спостерігача, а культурний наратив формувався через архітектурну композицію, символіку та текстові пояснення. З кінця ХХ століття почалася активна трансформація: у виставкових практиках з'явилися інтерактивні елементи, цифрові реконструкції, сенсорні панелі, мультимедійні інсталяції та *immersive experiences*, що дозволяють відвідувачам активно взаємодіяти з контентом.

У ХХІ столітті розвиток технологій VR, AR, MR та мобільних модульних структур призвів до формування динамічних мультимедійних просторів, де відвідувач стає співавтором подачі інформації. Змінюється концепція комеморації: від об'єктної – до середовищної, де інтерактивність і мультимедійність стають ключовими компонентами досвіду, що забезпечує глибоке емоційне занурення та критичне осмислення історичних подій.

4. Використання VR, AR та MR у комеморативних експозиціях та їх комунікаційний потенціал. Аналіз практичних кейсів застосування віртуальної, доповненої та змішаної реальності показав, що сучасні технології значно розширюють можливості комунікації у меморіальних просторах. Вони дозволяють відтворювати історичні події та артефакти у інтерактивному форматі, створюючи персоналізований досвід відвідувача та забезпечуючи

високий рівень емоційного занурення. Технології VR та AR сприяють доступності експозицій для людей різного віку та фізичних можливостей, що робить комеморативний дизайн більш інклюзивним.

При цьому використання цифрових технологій пов'язане з ризиком втрати автентичності: оригінальні об'єкти замінюються цифровими реконструкціями, культурні наративи спрощуються або стандартизуються для інтернаціональної аудиторії. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до інтеграції традиційних та цифрових методів, щоб забезпечити одночасно достовірність, доступність та інтерактивність.

5. Розробка та обґрунтування авторської концепції «Дизайн пам'яті». На підставі проведених теоретичних та практичних досліджень була сформована авторська концепція «Дизайн пам'яті», яка інтегрує класичні принципи комеморативного дизайну та сучасні технологічні рішення. Концепція передбачає структуровану організацію експозиційного простору на блоки: інформаційний, візуально-естетичний та інтерактивний. Використання мультимедійних елементів, сенсорних панелей, доповненої реальності та 3D-візуалізації дозволяє створювати комплексний досвід, що поєднує історичну автентичність, емоційне занурення та активну взаємодію відвідувачів.

Запропонована модель демонструє практичну ефективність поєднання традиційних та інноваційних підходів до проектування меморіальних просторів. Вона забезпечує доступність, інтерактивність, інклюзивність та здатність передавати культурну та історичну пам'ять широкій аудиторії, створюючи сучасні комеморативні середовища, які відповідають етичним, соціокультурним та естетичним стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акименко, К. В. (2022). Комеморативні практики націоналістичних організацій української діаспори (1950-ті – поч. 1990-х рр.). *Сторінки історії*, 54. Режим доступу: <https://historypages.kpi.ua/article/view/264597>
2. Афанасьєв, О., Безродна, В., & Жарких, В. (2024). Гуманітарні виміри воєнних часів: наукове та філософське осмислення. Одеса: Олді+.
3. Бондар, І., Семироз, Н., & Подгаєцька, Ю. (2024). Дизайн та архітектура об'єктів пам'яті. *Деміург*, 7(1). Режим доступу: <https://demiurge.knukim.edu.ua/article/view/300927>
4. Бугеря, М. О. (2023). Філософсько-культурні доміанти у творчості Віктора Олексенка. *Культурологічний альманах*. Режим доступу: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/188>
5. Ваганка О. (2025) Комеморативний дизайн. Від сталих монументів до інтерактивних просторів. Матеріали 77-ї науково-технічної конференції студентів, аспірантів та слухачів Малої лісової академії НЛТУ України.
6. Габрель, Т. М. (2021). Меморіальні комплекси: світовий досвід формування політики пам'яті. *Art and Design*. Режим доступу: <https://jrn1.knutd.edu.ua/index.php/artdes/article/view/793>
7. Герасимчук, В. (2024). Комеморативні практики у час війни. *Художня культура*, 20(1). Режим доступу: <https://hudkult.mari.kyiv.ua/article/view/306919>
8. Гришко, А. М., Бабенко, Ю., & Махович, І. А. (2022). Поштова марка як комеморативний інструмент конструювання сучасної дійсності. Режим доступу: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/21179>
9. Ільницький, В., & Старка, В. (2024). Комеморативні практики українців Галичини (1920–1950-ті рр.). *Український історичний журнал*. Режим доступу: <https://nasu-periodicals.org.ua>
10. Ільницький, В., & Царик, Р. (2024). Аналіз увічнення пам'яті загиблих захисників України. Режим доступу: <https://zbirnyky.rshu.edu.ua>

11. Киридон, А. (2021). Пам'яттєва парадигма ідентичності та комеморативні практики. Уманська старовина. Режим доступу: <https://usj.udpu.edu.ua>
12. Ковальська-Павелко, І. (2020). Мілітарні комеморативні практики як складова історичної пам'яті. Проблеми політичної історії України.
13. Лисенко, Ю. (2021). Публічний простір пам'яті в Україні: між вшануванням і конфліктом. Вісник ХДАДМ.
14. Половинчак, Ю. (2018). Комеморативні практики в сучасному інформаційному просторі. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.
Режим доступу: <https://journals.uran.ua/bdi/article/view/150360>
15. Прокопчук, І., Кантаровський, Ю., & Прокопенко, В. (2023). Естетика втрати: трансформації меморіального простору у ХХ–ХХІ ст. Режим доступу: <https://zbirnyky.rshu.edu.ua>
16. Сидоренко, І. О., & Фостенко, Ю. В. (2025). Особливості організації пам'ятних меморіалів. Режим доступу: <https://dglib.nubip.edu.ua/handle/123456789/10866>
17. Солдатенко, В. Ф. (2012). Національна та історична пам'ять. Київ: НВЦ «Пріоритети».
18. Стародубцева, Л. (2025). Пам'ять і травма: практики комеморації. Grani Journal. Режим доступу: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2170>
19. Український інститут національної пам'яті. (б. р.). Меморіалізація. Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/memorializaciya>
20. Яненко, Я. (2025). Комеморативні практики в дискурсі журналістикознавства. Образ. Режим доступу: <https://obraz.sumdu.edu.ua/index.php/journal/article/view/253>
21. Шевченко, О. (2022). Цифрові медіа в культурі пам'яті. Вісник КНУКіМ.
22. Assmann, A. (2011). Cultural memory and Western civilization. Cambridge University Press.

23. Assmann, J. (2018). *Cultural memory and early civilization*. Cambridge University Press.
24. Bailey, S. (2020). *In memory of: Designing contemporary memorials*. Phaidon.
25. Bae, H., Kim, N., Lee, S., & Lee, T. Y. (2025). Designing VR memorial space with stakeholder collaboration. Access mode: <https://arxiv.org/abs/2504.15797>
26. Chen, G. (2024). *Design transformations in monuments and memorials*. Heritage Science.
27. Connerton, P. (1989). *How societies remember*. Cambridge University Press.
28. Doss, E. (2012). *Memorial mania: Public feeling in America*. University of Chicago Press.
29. Grau-Bové, J., Cruz, M., & Kumar, P. (2025). Modelling the Covid Memorial Wall. Access mode: <https://arxiv.org/abs/2504.11196>
30. Huang, L. (2021). Visual interactive urban design in commemorative public spaces. Access mode: <http://hdl.handle.net/1773/47367>
31. Kwon, M. (2004). *One place after another: Site-specific art and locational identity*. MIT Press.
32. Letzter, J. (2023). *Architecture, memory, and bereavement*. Cogent Arts & Humanities.
33. Nau, H. (2022). Designing memorials for the future. *Design Studies*.
34. Nora, P. (1989). *Between memory and history*. *Representations*, 26. Peng, L., et al. (2025). Digital echoes in memorial spaces. Access mode: <https://arxiv.org/abs/2509.16579>
35. Riegl, A. (1982). The modern cult of monuments. *Oppositions*.
36. Sabatinelli, D. (2023). Cultural landscapes and memorial design. *Landscape Journal*.
37. Schmahmann, B. (Ed.). (2025). *Contemporary approaches to commemorative public art*. Routledge.
38. Searle, G. (2021). Memorials in the landscape. *Journal of Landscape Architecture*.

39. Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.
40. Tanović, S. (2019). *Designing memory: The architecture of commemoration in Europe*. Cambridge University Press.
41. Till, K. (2005). *The new Berlin: Memory, politics, place*. University of Minnesota Press.
42. Van Gennep, A. (1960). *The rites of passage*. University of Chicago Press.
43. Wagoner, B. (2022). Memorials as healing places. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. Access mode: <https://www.mdpi.com>
44. Walter, T. (1994). *The revival of death*. Routledge.
45. Zhao, Y. (2024). Interactive memorial spaces and visitor experience. *Journal of Cultural Heritage*.
46. Art Daily. (n.d.). Interactive public memorials and memory design. Access mode: <https://www.artdaily.com>
47. Journal of Urban Design. (n.d.). Memory and urban space. Access mode: <https://www.tandfonline.com>
48. Landscape Architecture Magazine. (n.d.). Memory and landscape. Access mode: <https://landscapearchitecturemagazine.org>
49. MDPI. (n.d.). Heritage and interactive spaces. Access mode: <https://www.mdpi.com>
50. ScienceDirect. (n.d.). Memorial design and cultural memory. Access mode: <https://www.sciencedirect.com>
51. Taylor & Francis Online. (n.d.). Memory, space and design studies. Access mode: <https://www.tandfonline.com>
52. Wikipedia. (n.d.). Judenplatz Holocaust Memorial. Access mode: https://en.wikipedia.org/wiki/Judenplatz_Holocaust_Memorial
53. Wikipedia. (n.d.). The Empty Library. Access mode: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Empty_Library
54. Wikipedia. (n.d.). Reconciliation Place. Access mode: https://en.wikipedia.org/wiki/Reconciliation_Place
55. Inheart. (n.d.). Digital memorial platforms. Access mode: <https://www.inheart.memorial>

56. Letzter, J. (2023). Memory, architecture and loss. *Cogent Arts & Humanities*.
57. Sabatinelli, D. (2023). Memorial landscapes in contemporary cities. *Landscape Journal*.
58. Zhao, Y. (2024). Visitor experience in interactive memorial spaces. *Journal of Cultural Heritage*.
59. Smith, L. (2012). *Heritage, memory and identity*. Routledge.
60. Dwyer, O. J. (2004). Symbolic accretion and commemoration. *Social & Cultural Geography*.
61. Foote, K. (2003). *Shadowed ground: America's landscapes of violence and tragedy*. University of Texas Press.
62. Young, J. E. (1993). *The texture of memory*. Yale University Press.
63. Young, J. E. (2000). *At memory's edge*. Yale University Press.
64. Young, J. E. (2016). *The stages of memory*. University of Massachusetts Press.
65. Haskins, E. (2007). Between archive and participation. *Rhetoric Society Quarterly*.
66. Hoskins, A. (2018). *Digital memory studies*. Routledge.
67. Reading, A. (2014). *The memory of the world in the digital age*. Palgrave Macmillan.
68. Erll, A. (2011). *Memory in culture*. Palgrave Macmillan.
69. Landsberg, A. (2004). *Prosthetic memory*. Columbia University Press.
70. Bolter, J. D., & Grusin, R. (1999). *Remediation*. MIT Press.
71. Manovich, L. (2001). *The language of new media*. MIT Press.
72. Murray, J. (1997). *Hamlet on the holodeck*. MIT Press.
73. Grau, O. (2003). *Virtual art: From illusion to immersion*. MIT Press.
74. Bishop, C. (2012). *Artificial hells*. Verso.
75. Bourriaud, N. (2002). *Relational aesthetics*. Les presses du réel.
76. Jenkins, H. (2006). *Convergence culture*. NYU Press.
77. McLuhan, M. (1964). *Understanding media*. McGraw-Hill.

78. Mitchell, W. J. T. (2005). *What do pictures want?* University of Chicago Press.
79. Norman, D. (2013). *The design of everyday things*. Basic Books.
80. Pallasmaa, J. (2012). *The eyes of the skin*. Wiley.

ДОДАТКИ



















МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
Навчально-науковий інститут деревообробних технологій і дизайну

Кафедра дизайну

ВАГАНКА

ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

Кваліфікаційна робота магістерського рівня вищої освіти

на тему:

**КОМЕМОРАТИВНИЙ ДИЗАЙН:
ВІД СТАЛИХ МОНУМЕНТІВ ДО ІНТЕРАКТИВНИХ ПРОСТОРІВ**

АНОТАЦІЯ

У магістерській кваліфікаційній роботі досліджено розвиток комеморативного дизайну від традиційних монументальних форм до сучасних інтерактивних просторів. Розкрито взаємозв'язок між історичною пам'яттю, соціокультурними процесами та дизайнерськими підходами до створення меморіальних об'єктів. Проаналізовано соціокультурні, технологічні та естетичні чинники, що вплинули на трансформацію меморіальних просторів у ХХ–ХХІ століттях. Окрема увага приділена використанню інноваційних технологій, таких як віртуальна, доповнена та змішана реальність, інтерактивні інсталяції та мультимедійні експозиції, які забезпечують нові формати комунікації з відвідувачами та формують емоційне занурення.

Робота складається з чотирьох розділів, у яких висвітлено теоретичні аспекти комеморативного дизайну, аналіз сучасних меморіальних практик, технологічні можливості інтерактивних просторів. Запропоновані рекомендації спрямовані на оптимізацію процесу створення комеморативних об'єктів та інтеграцію традиційних і сучасних підходів до меморіального дизайну.

Магістерська кваліфікаційна робота виконана на кафедрі дизайну Національного лісотехнічного університету України, Львів 2025 рік.

Ключові слова: комеморативний дизайн, меморіальні простори, інтерактивні технології, мультимедійні експозиції, історична пам'ять.

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

NATIONAL FOREST TECHNICAL UNIVERSITY OF UKRAINE

Educational and Research Institute of Woodworking Technologies and Design

Department of Design

VAHANKA

OLENA VASYLIVNA

Master's Qualification Work

on the topic:

COMMEMORATIVE DESIGN:

FROM STABLE MONUMENTS TO INTERACTIVE SPACES

ANNOTATION

The master's qualification work investigates the development of commemorative design, tracing its evolution from traditional monumental forms to contemporary interactive spaces. The study explores the interrelationship between historical memory, socio-cultural processes, and design approaches in the creation of memorial objects. Social, cultural, technological, and aesthetic factors influencing the transformation of memorial spaces in the 20th–21st centuries are analyzed. Particular attention is paid to the use of innovative technologies, such as virtual, augmented, and mixed reality, interactive installations, and multimedia exhibitions, which provide new forms of communication with visitors and foster emotional immersion.

The work consists of four chapters that cover theoretical aspects of commemorative design, analysis of contemporary memorial practices, technological capabilities of interactive spaces, and the justification of the author's "Memory Design" concept. Recommendations are proposed to optimize the process of creating commemorative objects and integrate traditional and modern approaches to memorial design.

The master's qualification work was carried out at the Department of Design, National Forest Technical University of Ukraine, Lviv, 2025.

Keywords: commemorative design, memorial spaces, interactive technologies, multimedia exhibitions, historical memory, innovative technologies.